

HUNARMANDCHILIK – XALQ IJODINING BEBAHO MEROSI

Tilabova Dildora Muxiddin qizi

A.Qodiriy nomidagi JDPU, Texnologik ta’lim yo’nalishi talabasi,

Jizzax shahri, O’zbekiston

e-mail: dildoratilabova1@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada hunarmandchilik san’atining o’zbek xalqining tarixiy-madaniy merosidagi o’rni, uning turlari, hududiy xususiyatlari va zamonaviy rivojlanish yo’nalishlari yoritilgan. Hunarmandchilikning jamiyatda tutgan roli, ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va yosh avlod tarbiyasidagi o’rni haqida tahliliy fikrlar berilgan.

Kalit so’zlar: O’zbek tilida: hunarmandchilik, xalq ijodi, amaliy san’at, milliy meros, hunar, ustachilik, zardo’zlik, kulolchilik, yog’och o’ymakorligi, estetik tarbiya, qadriyatlar, mahalliy ishlab chiqarish, milliy san’at.

Аннотация: В данной статье рассматривается место народного ремесла в историко-культурном наследии узбекского народа, его виды, региональные особенности и современные направления развития. Также анализируется роль ремёсел в обществе, их социально-экономическое значение и влияние на воспитание молодёжи.

Ключевые слова: Народное ремесло, народное творчество, прикладное искусство, национальное наследие, мастерство, ремесленничество, золотая вышивка, гончарное дело, резьба по дереву, эстетическое воспитание, ценности, местное производство, национальное искусство.

Hunarmandchilik qadim zamonlardan boshlab, dehqonchilik va chorvachilikdan ajralib, alohida soha sifatida shakllana boshladi. Turli ijtimoiy va tarixiy davrlarda texnikaning rivojlanishi bilan hunarmandchilik turlari takomillashdi. Masalan, kulollik, duradgorlik, temirchilik, miskarlik, binokorlik, to’quvchilik, zargarlik kabi sohalar o’zining maxsus uslubi va texnikasi bilan ajralib turadi. Hududlarning tabiiy resurslariga qarab, to’qimachilik, kulolchilik, yog’ochsozlik va boshqa hunarmandchilik turlari rivoj topgan.

Hunarmandchilik – har bir millatning o’ziga xos madaniyati va tarixini aks ettiruvchi, ijodiy qobiliyat, amaliy ko’nikmalar va mehnatni talab qiluvchi san’at sohasidir. O’zbekiston xalqining hunarmandchiligi tarixan o’zining boyligi va xilmaxilligi bilan ajralib turadi. Milliy hunarmandchilik an’analari, qadimiy davrlardan boshlab, bugungi kunga qadar davom etib, o’zining nafaqat amaliy qiymatini, balki estetik ahamiyatini ham yo’qotmagan. O’zbek xalqining

hunarmandchilik merosi nafaqat bir necha asrlar davomida shakllangan, balki bu soha hozirgi kunda ham o'zining dolzarblig ini yo'qotmagan. O'zbekistonda hunarmandchilikni rivojlantirish. O'zbekiston hukumati hunarmandchilikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. 2019-yilda hududlar hunarmandchilik yo'nalishlari bo'yicha ixtisoslashtirilishi belgilandi. Bu orqali hunarmandchilik sohasida yangi loyihalarni amalga oshirish, yo'qolib borayotgan hunarmandchilik turlarini tiklash va rivojlantirish, hunarmandlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash kabi chora-tadbirlar ko'zda tutilgan .

Bundan tashqari, "Hunarmand" uyushmasi orqali hunarmandchilikni rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu markazlarda hunarmandlar o'z faoliyatlarini yuritishlari uchun zarur sharoitlar yaratilib, mahsulotlar ichki va tashqi bozorlarda sotilishi ta'minlanmoqda . O'zbek xalqining hunarmandchilik an'analari uzoq tarixiy ildizlarga ega. O'rta Osiyo va O'zbekiston hududlari qadimdan savdo va madaniyat markazlari bo'lib, turli xil millatlar va xalqlar o'rtasidagi madaniy almashinuvning guvohi bo'lgan. Bu davrda hunarmandchilik keng tarqaldi va yuksaldi, chunki o'rta asrlarda O'zbekistonning shaharlari — Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent — nafaqat ilm-fan, balki hunarmandchilik san'ati va savdo markazlari bo'lgan.

XIX asrga kelib, o'zbek hunarmandchiligi o'zining barcha turli shakllari bilan yuksalib bordi. Metall ishlov berish, gilam to'qish, kashtachilik, yog'ochdan o'ymakorlik va kulolchilik kabi sohalar o'zbek xalqining madaniyatida muhim o'rin tutadi. Bularning barchasi bir-biri bilan bog'liq bo'lib, xalqning turmush tarzini va uning estetik talablari hamda mehnat madaniyatini aks ettiradi.

Shu bilan birga, o'zbek hunarmandchiligi o'zining bir qator o'ziga xos xususiyatlari bilan ham ajralib turadi. O'zbek kashtachiligi, zargarligi, kulolchilik san'ati kabi turlar, asosan, to'g'ridan-to'g'ri xalqning turmush tarzi bilan bog'liq bo'lib, uning ma'naviyati, e'tiqodlari, an'analari va ijtimoiy hayoti bilan uzviy aloqada bo'lgan.

O'zbek hunarmandchiligi o'zining keng qamrovli turlari bilan ajralib turadi. Har bir hunar turiga xos uslublar, texnikalar, materiallar va yondashuvlar mavjud. Hunarmandchilik turlarining ba'zilar quyidagilardan iborat:

Kashtachilik – O'zbek xalqining eng qadimiy va mashhur hunarlaridan biri bo'lib, u naqshli iplar yordamida turli bezaklar yaratish san'atidir. Kashtachilikda ishlatiladigan naqshlar va iplar millatning estetik qarashlari va dunyoqarashini aks

ettiradi. Kashta nafaqat kiyim va uy-ro‘zg‘or buyumlarini bezatishda ishlatiladi, balki u xalqning ruhiy va madaniy merosini ifodalaydi.

Kulolchilik – O‘zbek kulolchiligi o‘zi uchun alohida o‘rin tutadi. Keramika va gilam to‘qish san‘ati O‘rta Osiyoda qadimdan rivojlanib, o‘zining nozik ishlov berish texnikasi va ijodiy yondashuvi bilan mashhur bo‘lgan. Buxoro, Samarqand va Xiva kabi shaharlarda o‘ymakorlik va kulolchilik san‘ati juda rivojlangan.

Yog‘ochdan o‘ymakorlik – Yog‘ochdan o‘ymakorlik ham O‘zbekistonda keng tarqalgan va qadimiy san‘at turlaridan biridir. Uydan turli buyumlar, masalan, eshiklar, derazalar, o‘rindiqlar, stol va stullar va boshqa mebel buyumlari tayyorlanadi. Bu san‘at turida o‘ziga xos naqshlar, geometrik shakllar va badiiy tasvirlar ishlatiladi.

Zargarlik san‘ati – O‘zbekistonning zargarlik san‘ati ko‘plab asrlar davomida rivojlanib, ayniqsa, Samarqand va Buxoro kabi shaharlarda mashhur bo‘lgan. O‘zbek zargarlari yuqori sifatli oltin, kumush va boshqa qimmatbaho metallardan noyob va go‘zal bezaklar, marjonlar, taqinchoqlar va boshqa buyumlar yasaganlar.

Gilam to‘qish – O‘zbek gilamlari o‘zining nafaqat go‘zalligi, balki yuqori sifatli materiali va murakkab naqshlari bilan ajralib turadi. Gilam to‘qish san‘ati O‘zbekistonda asrlar davomida rivojlanib kelgan. Bunda har bir naqshning ma’nosi bor va ular xalqning tarixiy, madaniy va diniy e’tiqodlarini aks ettiradi.

Hunarmandchilik nafaqat san‘at, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega bo‘lib, xalqning turmush tarzini, mehnat madaniyatini va jamiyatning ijtimoiy tuzilishini aks ettiradi. Hunarmandchilik sohasidagi ishchilar — hunarmandlar, o‘z kasblariga bo‘lgan hurmat va e’tibor orqali o‘z mehnatlarining yuqori qiymatini anglatadilar. Bu mehnat, ayniqsa, mustahkam va doimiy xarakterga ega, chunki har bir hunarmand, o‘z asarlarini yaratish uchun uzoq vaqt va katta sabr bilan ishlaydi. Bu jarayonni o‘zining shaxsiy tajribasi va ko‘nikmalariga asoslaydi.

Hunarmandchilik iqtisodiy jihatdan ham muhimdir. Hunarmandlar o‘z mahsulotlarini nafaqat ichki bozorga, balki tashqi bozorlarga ham chiqarib, milliy iqtisodiyotga katta hissa qo‘shadilar. O‘zbek hunarmandchiligi xalqaro ko‘rgazmalar va yarmarkalarda o‘zining noyobliligi bilan mashhur bo‘lib, bu san‘at sohasining eksport potentsialini yanada oshiradi. O‘zbekistonning hunarmandchiligi, shuningdek, turizm sohasida ham muhim ahamiyatga ega. O‘zbek gilamlari, kashtachilik va zargarlik mahsulotlari turistlarga o‘ziga xos,

qimmatli va noyob suvenir sifatida taqdim etiladi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga qo‘shimcha daromad keltiradi.

Zamonaviy dunyoda ekologiya va atrof-muhit muammolari tobora dolzarb bo‘lib bormoqda. Hunarmandchilikning ekologik jihatlari, tabiiy resurslarni ishlatish, biologik rang-baranglikni saqlash va atrof-muhitga salbiy ta’sirni kamaytirishga qaratilgan. An’anaviy hunarmandchilikda ishlatiladigan materiallar asosan tabiiy manbalardan olinadi: yog‘och, gil, to‘qimachilik iplar va boshqalar. Bu resurslar qayta tiklanadigan va ekologik toza materiallar bo‘lib, hunarmandchilikni ekologik barqaror qilishda katta rol o‘ynaydi. Zamonaviy hunarmandchilikda ekologik barqarorlikni ta’minlash uchun, qadambaqadam yangi texnologiyalar va qayta ishlash usullari joriy etilmoqda. Bu usullar tabiiy resurslarni tejash va ularning degradatsiyasini oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, ekologik toza materiallardan foydalanish va ekologik jihatdan barqaror ishlab chiqarishni rivojlantirish, kelajakda hunarmandchilikning yuksalishi va davom etishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Hunarmandchilikni rivojlantirishda ta’lim tizimi ham muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonning turli hududlarida «Usta-shogird» maktablari tashkil etilib, yoshlarni hunarmandchilikka jalb qilish va ularni malakali mutaxassislarga aylantirishga qaratilgan dasturlar amalga oshirilmoqda. Bu orqali hunarmandchilikning an’anaviy turlarini saqlab qolish va rivojlantirish mumkin bo‘ladi. Hunarmandchilik O‘zbekistonning madaniy va tarixiy merosining ajralmas qismidir. Bu san’at turining har bir elementi xalqning tarixi, urf-odatlar va estetik

qarashlarini aks ettiradi. Hunarmandchilik nafaqat amaliy jihatlari, balki uning estetik qiymati ham katta. O‘zbek hunarmandchiligi nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro miqyosda ham o‘zining muhim o‘rnini topmoqda. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar yordamida hunarmandchilikni rivojlantirish, uning qadimiy an‘analari bilan uyg‘unlashib, o‘zbek xalqining madaniy merosini saqlashga yordam beradi. Shuningdek, hunarmandchilikning ekologik jihatlari, uning barqaror rivojlanishi va tabiiy resurslarni samarali ishlatish tamoyillari, bu sohaning kelajakda yanada rivojlanishiga turtki bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Sobirov B. “O‘zbekiston hunarmandchiligi tarixi va rivoji”, Toshkent: “Fan”, 2016.
- 2.Jo‘rayev S., Mahmudov Z. “Xalq amaliy san‘ati va hunarmandchilik asoslari”, Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2020.
- 3.G‘ulomov A. “Markaziy Osiyoda hunarmandchilik madaniyati”, Samarqand universiteti nashriyoti, 2018.
- 4.Qodirova N. “O‘zbek xalqining badiiy merosi va hunarmandlik an‘analari”, Buxoro: “Sharq ziyosi”, 2019.